

De Kjøge Høns

Hvor stammer dette kendte udtryk om Køge Hønsene fra?

Der er mange forklaringer der byder sig til, visse mere farverige end andre.

Da det er et gammel udtryk, med rødder i gammeldansk sprog, har det ændret betydning over tid.

Den oprindelige betydning skulle være at løfte et barn ved kravebenet eller halsen, en skik vi heldigvis har lagt bag os: Altså at lade et barn se Køge høns.

At køge (køje) eller kæge (Kæje) høns i betydningen ”Holde Kaje”. Det stammer fra ældre nydansk *kæge*, gammeldansk: *kæghe(ben)*, kæbeben, som i betydningen at kvæle høns.

Senere er ordet blevet omtydet til bynavnet Køge.

Der kendes bl.a. et ordsprog, der hedder ”at løfte vedkommende ved hovedet, saa at kroppen hænger frit” (som eksemplet med børn eller ved hængning) og det bruges desuden i en bredere betydning om at komme højt til vejrs i almindelighed.

Dette eksempel viser at det blev brugt i sammenhæng med hængning:

Ridderen maatte see hvordan i snee /

Kjøge Høns dantzer, og sig kan betee

(Altså han blev hængt). Fra *Den Beyerske Robenson* (1729).

(Se Ordbog over det danske Sprog).

Det brugtes også om fanger, der blev hængt på Københavns volde, så de kunne se Køges Høns. Denne historie stammer i øvrigt fra H. C. Andersen der i 1836 skrev i sin dagbog:

”Fra Kjøbenhavn. — Det var Skjær Sommer, ja den skjær
rigtignok, Vinden gik til Marv og Been. Egnen mager
og ludslidt, Kjøgebugt væltede Skum fra det Blaae Dyb
ind hvor Stranden spille med spansk Grønt.
At see Kjøgehøns, kommer vist af, tænkte jeg. At i gammel
Tid, da Galgen stod udenfor Kjøbenhavn ved Kallebostrand,
kom de, som hængtes, saa høit op at de maatte »see Kjøgehøns.«

Udtrykket er senere blevet brugt om de utugtige piger, der stod ved kagen (skamstøtten) på Køge Torv. Eksempelvis skulle københavnske fædre have holdt deres døtre i vejret og bedt dem se på De kjøge høns. Altså til skræk og advarsel om hvordan det kunne gå dem. Kagen på Køges torv stod helt op til 1799.

I en lang periode tjente udtrykket som en henvisning til de mange møller der stod nord for byen på det åbne areal. Stormøllen på Stormøllevej er i dag den eneste tilbageværende af dem. Førhen, inden søkort blev almindeligt udbredte på de utallige skibe der har sejlet til og fra Køge samt passeret Køge, har de fungeret som landkendinger og været anvendt ved navigation i skibsfarten. Køge havde så mange møller, at der blev dannet et møllelav. På et prospekt af Køge fra søsiden fra 1740, ses hele 9 møller nord for byen. Disse møller, med deres lærredsklædte, roterende vinger, har været et karakteristisk syn, som kunne ses i hele Køge Bugt og altså også fra København.

KØGE BYHISTORISKE ARKIV

Vestergade 26 ▪ 4600 Køge

Det er den mest almindelige forklaring på udtrykket i Køge i dag, og findes bl.a. i Historien bag navnet af Børge Kjeldsen. (Køge 1994).

Forfatteren J. Davidsen brugte også udtrykket i *Fra det gamle Kongens København* - kap. 2, Kbh., Gyldendal, i 1910. Her er hovedpersonerne taget på skovtur og børnene gynger meget højt:

Medens de dække Bordet, følge vi med Studenten hen til Gyngen, for at vi ogsaa kunne faa en Tur. Hvor den flyver højt op over Musiken fra Dandsepladsen. Gyngefolkene spørge, om vi kunne se "Kjøge Høns".

Her betyder det blot om børnene kunne se helt til Køge, altså at de var højt oppe, uden at det dog forklares hvad der lægges i talemåden. Det var en ret udbredt talemåde førhen, som var alment kendt, og som ikke krævede nærmere forklaring i en litterær sammenhæng.

Tendensen er altså at udtrykket efterhånden skifter betydning og bliver mindre og mindre konkret. Grundtvig har for eksempel denne meget brede henvisning:

Der er meget mellem Himmel og jord, endsige højere, som selv ikke Kjøge-Høns har set. Grundtvig, PS.IV. 581.

Det er sket i takt med at de fysiske referencer er forsvundet: Kagen er forsvundet og det samme er henrettelser og ublide løft af børn heldigvis også. Vindmøllerne ved Køge er stort set også væk.

Køgehøns i dag

Udtrykket er gennem tiderne blevet brugt i flæng og med forskellige betydninger, alt afhængig af hvilken sammenhæng det optrådte i. I dag bruges det til at betegne en ung, smart pige fra Køge. Her er det naturligvis ikke ment nedsættende, men er tværtimod snarere en positiv egenskab.

Så svaret afhænger i virkeligheden meget af hvilken tidsalder man interesserer sig for, men også for den sammenhæng udtrykket optræder i.

Af Lars Kjær
Køge Byhistoriske Arkiv
Vestergade 26
4600 Køge
56 64 15 92
Lars.kjaer@koege.dk
www.historieskolen.dk
www.koegearkiv.dk